

K výskytu niektorých vzácných a ohrozených druhov cievnatých rastlín na Borskej nížine

To the occurrence of some rare and endangered species of the vascular plants on the Borská nížina Lowland

KATARÍNA HEGEDUŠOVÁ & IVETA ŠKODOVÁ

Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 14, 845 23 Bratislava, katarina.hegedusova@savba.sk, iveta.skodova@savba.sk

The contribution provides information about localities of rare and endangered vascular plants on the Borská nížina lowland, which were found during the investigation of nonforest vegetation in 2003. Primarily the area outside the inundation of the river Morava and nature reserves were studied, because only few botanical data from this region are available.

Keywords: Borská nížina Lowland, endangered and rare species, grassland vegetation.

Počas vegetačnej sezóny 2003 sme v rámci projektu zameraného na výskum diverzity nelesnej vegetácie na synantropných biotopoch Borskej nížiny zistili výskyt viacerých vzácných a ohrozených druhov cievnatých rastlín. Zamerali sme sa na výskum spoločenstiev vysokých ostríc a trstiny z triedy *Phragmito-Magnocaricetea* a travinnobylinných spoločenstiev z tried *Molinio-Arrhena-theretea* a *Festuco-Brometea*. Na Borskej nížine je fytoecologicky spracovaná predovšetkým vegetácia rašelinných a slatinných spoločenstiev (Klika 1958, Krippel 1959, 1967, 1988, Bosáčková 1968, 1970, 1975, Stanová & Grulich 1993, Stanová & Viceníková 2003) a inundačné územie rieky Moravy (Jarolímek 1994, Oťaheľová 1996, Oťaheľová & Banášová 1996, 1997, Oťaheľová et al. 1992, 1997, 1999, Šeffler & Stanová 1999). Náš výskum sme sústredili na zahrádzové územie rieky Moravy, na vojenský výcvikový priestor (VVP Záhorie) a na lokality mimo maloplošných chránených území, ktoré neboli doteraz podrobnejšie preskúvané.

Metodika

Nomenklatúru taxónov sme upravili podľa práce Marhold (1998), nomenklatúru rastlinných spoločenstiev podľa práce Valachoviča (2001) a kategórie ohrozenosti podľa práce Ferákovej et al. (2001). Za každou lokalitou uvádzame číslo základného poľa stredoeurópskeho sieťového mapovania. Pri každom druhu uvádzame všeobecnú poznámku o jeho výskyte vzťahujúcu sa na študované územie.

Zoznam vzácných a ohrozených druhov cievnatých rastlín

Achillea ptarmica (rebríček bertrámový), VU

Druh sa častejšie vyskytuje na zaplavovaných lúkach v povodí rieky Moravy. V ostatných častiach Borskej nížiny je zriedkavejší.

Gajary – Kopanica, za hrádzou, lúka pri kanáli (7567a).

***Allium carinatum* (cesnak člnkovitý), VU**

Druh rastúci vo vlhkých i vysychavých lúčnych spoločenstvách.

Rohožník – VVP Záhorie – Krížnica (7568b), Plavecký Štvrtok – Nad vrškom – nekosené vlhké lúky oproti ŠPR Bezedné (7668a).

***Berula erecta* (berla vzpriamená), VU**

Jej výskyt je viazaný na stojaté alebo mierne tečúce chladné a na kyslík bohaté, eutrofné vody v priekopách, kanáloch a potokoch.

Tomky – v kanáli s prúdiacou vodou za chatami (7468b), Uhlenka – SZ od Vysokej pri Morave (7667d), Stupava – Mást, v kanáli medzi poliami (7768a), Studienka – kanál na S konci dediny (7468d), Prievaly – Heribanovci (7469b).

***Butomus umbellatus* (okrasa okolikatká), VU**

Často lemujie okraje kanálov, ramien, rybníkov a lokality s plytkou, stojatou alebo mierne tečúcou vodou. Druh rastie aj v spoločenstvách vysokých ostríc.

Ciglát – v spoločenstve *Sparganium erecti* neďaleko hrádze, v spoločenstve *Caricetum ripariae* pri Lakšárskom potoku, pri Malolevárskom kanáli (7467b), Uhlenka – SZ od Vysokej pri Morave (7667d), Vysoká pri Morave – mokré lúky severne od obce (7667c)

***Carex distans* (ostrica oddialená), VU**

Výskyt sa viaže na spoločenstvá vysokých ostríc na mokrých lúkach a pasienkoch, na slatinách a v priekopách s humóznou pôdou.

Vysoká pri Morave – mokré lúky severne od obce, mokré lúky za železničnou traťou (7667c), Ciglát – spoločenstvo *Caricetum ripariae* pri Malolevárskom kanáli (7468b).

***Carex disticha* (ostrica dvojradová), LR**

Sprevádza predovšetkým spoločenstvo *Caricetum gracilis* na slatinných a barinných lúkach s pôdami humóznymi, občas preplavovanými, hlinito-piesočnatými.

Prievaly – Heribanovci (7469b), Ciglát – pri Malolevárskom kanáli, mokré lúky neďaleko hrádze (7467b), Kňazove jamy, Cipanoš (7367d), Vysoká pri Morave – mokré lúky za železničnou traťou (7667c), Malé Leváre – Hony (7467d).

***Carex hartmanii* (ostrica Hartmannova), EN, §**

Druh rastie na mokrých a slatinných lúkach a na brehoch rybníkov.

Prievaly – Bilíkovci (7469b).

***Carex melanostachya* (ostrica čiernoklasá), VU**

Viaže sa na mokré, občas zaplavované lúky a slatiny s pôdami výživnými, zásaditými a hlinitými.

Ciglát – v spoločenstve *Caricetum gracilis* na Čiernom poli (7369c).

***Carex paniculata* (ostrica metlinatá), VU**

V minulosti tento druh vytváral na Borskej nížine súvislé porasty. Dnes je pomerne zriedkavý s výskytom na slatinných a rašelinných lúkach s mokrými, výživnými pôdami.

Prievaly – Bilíkovci (7469b), Rudava – slatina neďaleko cesty smerom na Studienku (7468d), Tomky – za chatami medzi kanálmi (7468b).

***Centaureum erythraea* (zemežľ menšia), LR, §**

V sledovanom území sa vyskytuje prevažne na výhrevných pasienkoch a lúkach.

Ciglát – lúky a pasienky neďaleko hrádze (7467b).

***Clematis integrifolia* (plamienok celistvolistý), VU, §**

Druh hojnejšie rastúci na vlhkých, v lete vysychajúcich lúkach v inundačnom území rieky Moravy, v ostatných častiach Borskej nížiny je vzácnejší.

Vysoká pri Morave – mokré lúky severne od obce, mokré lúky za železničnou traťou (7667c).

***Cnidium dubium* (pálčivka žilkatá), VU**

Rastie predovšetkým na vlhkých a rašelinných lúkach.

Vysoká pri Morave – mokré lúky za železničnou traťou (7667c), Malé Leváre – Hony, lúky pri potoku Struha (7467d), Prievaly – Bilíkovci (7469b), Ciglát – Čierne pole (7367d), lúky a pasienky neďaleko hrádze, lúky pri Malolevárskom kanáli (7468a), Tomky – nekosené bezkolencové lúky za jazerom (7468b).

***Crupina vulgaris* (krupinka obyčajná), EN, §**

Teplomilný druh viazaný na trávnaté stanovištia na plytkých kamenitých a piesočnatých pôdach.

Jablonové – pasienky severozápadne od obce (7668b).

***Cynoglossum hungaricum* (psojazyk uhorský), VU**

V sledovanom území sa druh vyskytoval v kavyľovej stepi na viatych pieskoch.

Malacky – VVP Záhorie – Široké (7568c).

***Dactylorhiza majalis* (vstavačovec májový), VU, §**

Druh viazaný na vlhké až mokré lúky, slatiny a prameniská s výživnými, nevápenatými, humóznymi pôdami.

Prievaly – Bilíkovci 7469b).

***Dianthus superbus* (klinček pyšný), VU, §**

Výskyt druhu je viazaný na vlhkejšie lúky zväzu *Molinion*. Jeho existencia je v dôsledku absencie obhospodarovania na uvedených lokalitách ohrozená sukcesnými zmenami.

Tomky – nekosené bezkolencové lúky za jazerom (7468b), Malé Leváre – lúky pri potoku Struha (7467d), Plavecký Štvrtok – Nad vrškom, nekosené vlhké lúky oproti ŠPR Bezedné (7668a).

***Gentiana pneumonanthe* (horec pľúcny), EN, §**

Zriedkavý druh vlhkých lúk, slatín a rašelinísk.

Ciglát – lúky neďaleko hrádze (7467b), Vysoká pri Morave – mokré lúky severne od obce a za železničnou traťou (7667c), severne od obce oproti vlakovej zastávke – túžobníková lúka pri Hornom lese (7667c).

***Gratiola officinalis* (graciola lekárska), EN, §**

Rastie na močaristých lúkach, lesných mokradiach a priekopách v poriečí väčších tokov.

Ciglát – mokré lúky a pasienky pri hrádzi, mokré lúky pri Malolevárskom kanáli (7467b), Záhorská Ves – mŕtve rameno pri NPR Horný les (7667a).

***Iris sibirica* (kosatec sibírsky), VU, §**

Zriedkavý druh vlhkých lúk, ktorý na uvedených lokalitách tvorí bohaté populácie.

Vysoká pri Morave – mokré lúky za S koncom obce (7667c), Malé Leváre – lúky pri potoku Struha (7467d), Plavecký Štvrtok – nekosené vlhké lúky oproti ŠPR Bezedné (7668a).

***Jasione montana* (pavinec horský), LR**

Na Borskej nížine sa vyskytuje predovšetkým na suchých piesočnatých stanovištiach v travinno-bylinných porastoch.

Mikulášov – VVP Záhorie – Hlboké (7469a), Malacky – VVP Záhorie – Široké (7568b), Rohožník – VVP Záhorie – Križnica (7568b).

***Juncus gerardii* (sitina slanisková), EN, §**

Nález je zo spoločenstva *Phragmitetum communis* v tesnej blízkosti poľa s hojným výskytom druhu *Pulicaria dysenterica*. Populáciu tvorilo niekoľko jedincov.
Sekule – za železničnou traťou pred Borským Sv. Jurom (7368c).

***Koeleria glauca* (ometlina sivá), VU**

Druh je viazaný na obnažené suché piesočnaté biotopy.
Mikulášov – VVP Záhorie – Hlboké (7469a), Malacky – VVP Záhorie – Široké (7568b), Rohožník – VVP Záhorie – Križnica (7568b).

***Lathyrus palustris* (hrachor močiarny), EN, §**

V študovanom území pomerne zriedkavý druh obľubujúci vlhké až mokré lúky, trstiny a ostricové porasty s pôdami občas zaplavovanými, zásaditými, humóznymi. Na uvedenej lokalite vytváral v spoločenstve *Caricetum gracilis* málopočetnú populáciu.
Vysoká pri Morave – mokré lúky za S koncom obce (7667c).

***Molinia caerulea* (bezkolenc belasý), VU**

Porasty bezkolenca sa v dôsledku úbytku vhodných lokalít a neobhospodarovania vlhkých lúk vyskytujú zväčša len fragmentárne.
Prievaly – Bilíkovci (7469b), Vysoká pri Morave – mokré lúky za železničnou traťou (7667c), Gajary – lúky pri hrádzi mimo inundačného územia (7567a), Malé Leváre – lúky pri potoku Struha (7467d), Tomky – nekosené bezkolencové lúky za jazerom (7468b).

***Myosotis caespitosa* (nezábudka trsnatá), VU**

Vyskytuje sa na vlhkých lúkach, brehoch potokov s pôdami mokkými, občas zaplavovanými, výživnými, neutrálnymi alebo kyslými.
Vysoká pri Morave – mokré lúky za železničnou traťou (7667c), Ciglát – lúky a pasienky neďaleko hrádze (7467b).

***Nuphar lutea* (leknic žltá), VU, §**

Uprednostňuje stojaté alebo mierne tečúce eutrofné aj mezotrofné chladné vody s hĺbkou do štyroch metrov s humóznym, piesočnatým alebo bahňitým dnom.
Gajary – Kopanica, mŕtve rameno (7567b), Ciglát – Lakšársky potok (7467b,d), Zohor – Zohorský kanál (7667d).

***Nymphaea alba* (lekno biele), VU, §**

Najčastejšie sa vyskytuje v stojatých vodách mŕtvych ramien, v rybníkoch, vodných jamách s humóznym bahňitým dnom. Sekundárne sa lekno biele vyskytovalo aj v jazere pri Malých Levároch.
Gajary – Kopanica, mŕtve rameno (7567b).

***Ophioglossum vulgatum* (hadivka obyčajná), EN, §**

Vzáčne rastie na vlhkých lúkach zväzu *Molinion*.
Tomky – nekosené bezkolencové lúky za jazerom (7468b), Gajary – lúky pri hrádzi (7567a).

***Peucedanum palustre* (smlďník močiarny), LR**

Druh vyskytujúci sa na močaristých lúkach, rašeliniskách, častý je aj v lužných lesoch a trstinách s pôdami mokkými, občas preplavovanými, humóznymi až rašelinými.
Rudava – neďaleko cesty smerom na Studienku (7468d), Tomky – trstina pri malom jazere, za chatami pri kanáli (7468b), Uhlenka – SZ od Vysokej pri Morave (7667d).

***Pilosella echiioides* (chlpánik hadincový), VU**

Výskyt druhu je na Borskej nížine viazaný na suché výslnné stanovištia na viatych pieskoch. Malacky – VVP Záhorie – Široké (7568b), Rohožník – VVP Záhorie – Krížnica (7568b).

***Pulicaria dysenterica* (blšník červienkový), VU**

Rastie na vlhkých lúkach a pasienkoch na mierne zasolených pôdach. Malé Leváre – lúky pri potoku Struha (7467d), Tomky – bezkolencové lúky za jazerom (7468b), Sekule – za železničnou traťou pred Borským Sv. Jurom (7368c).

***Ranunculus illiricus* (iskerník ilýrsky), LR**

Tento teplomilný stepný druh bol na uvedenej lokalite zastúpený len jediným jedincom. Tomky – nekosené bezkolencové lúky za jazerom (7468b).

***Salix rosmarinifolia* (vrba rozmarínolistá), VU, §**

Osídľuje slatiny, mokré lúky, pasienky, pieščiny a rašeliniská. Húšky – Dubník (7468a).

***Scorzonera purpurea* (hadomor purpurový), VU, §**

Druh výslnných stanovišť, skalných stepí a piesočnatých pasienkov na vysychavých pôdach. Malacky – VVP Záhorie – Široké (7568c).

***Schoenoplectus tabernaemontani* (škripinec dvojbližnový), LR**

Vyskytoval sa v spoločenstve *Phragmitetum communis* v tesnej blízkosti poľa. Mikulášov – cesta smerom na Bilkove Humence (7469a).

***Scutellaria hastifolia* (šišak gracovitý), VU**

Pomerne zriedkavý druh vlhkých lúk, lužných lesov, slanísk a brehov vôd. Populáciu tvorilo niekoľko jedincov. Ciglát – lúky a pasienky neďaleko hrádze (7467b).

***Spergula morisonii* (kolenec jarný), EN, §**

Rastie na piesočnatých pasienkoch a presypoch, poliach, v borovicových lesoch na suchých a kyslých piesočnatých pôdach. Mikulášov – VVP Záhorie – Hlboké (7469a).

***Stipa joanis* (kavyľ Ivanov), VU, §**

Na Borskej nížine sa vyskytuje na výhrevných stanovištiach na viatych pieskoch. Malacky – VVP Záhorie – Široké (7568c).

***Stratiotes alooides* (rezavka aloovitá), EN, §**

Dobre vyvinutá populácia na lokalite so stojatou vodou a bahňitým humóznym dnom. Ciglát – depresia neďaleko hrádze (7467b).

***Tetragonolobus maritimus* (paľadenec prímorský), VU**

Rastie na vlhkých lúkach a pasienkoch na občas vysychavých a mierne zasolených pôdach. Tomky – nekosené bezkolencové lúky za jazerom (7468b).

***Teucrium scordium* (hrdobarka cesnaková), VU**

Vyskytuje sa na vlhkých lúkach a zaplavovaných brehoch vôd s výživnými, humóznymi aj rašelinovými pôdami. Ciglát – lúky a pasienky neďaleko hrádze (7467b).

***Thalictrum flavum* (žltuška žltá), VU**

Častá na vlhkých a rašelinových lúkach, pri vodných priekopách a kanáloch s pôdami striedavo zamokrenými, výživnými. Ohrozenie lokalít spočíva najmä v odvodnení a premene na poľnohospodársku pôdu.

Vysoká pri Morave – mokré lúky severne od obce a za železničnou traťou (7667c), Gajary – pri hrádzi (7567a), Ciglát – lúky pri Malolevárskom kanáli (7467b), Malá piesočná, Kňazove jamy, Loviská (7367d), Malé Leváre – Hony, pozdĺž potoka Struha (7467d).

***Thalictrum lucidum* (žltuška lesklá), EN**

Výskyt druhu je viazaný na mokré lúky a slatiny.

Prievaly – Bilikovci (7469b), Vysoká pri Morave – SSZ od obce, mokré lúky za železničnou traťou (7667c).

***Tithymalus lucidus* (mliečnik lesklý), VU, §**

Vyskytuje sa na vlhkých aj zamokrených lúkach s výživnými, zásaditými, humóznymi pôdami.

Gajary – pri hrádzi (7567a).

***Utricularia australis* (bublinatka južná), DD, §**

Viaže sa na plytké stojaté mezofilné kyslé a vyhriate vody materiálových jám, mŕtvych ramien a rybníkov.

Vysoká pri Morave – severne od obce, rameno Rudávky (7667c).

***Veronica scutellata* (veronika štitovitá), LR, §**

Roztrúsene sa vyskytuje na slatinách, rašeliniskách, brehoch rybníkov a priekop s mokrymi, zaplavovanými, výživnými, slabo kyslými, humóznymi pôdami.

Ciglát – lúky a pasienky neďaleko hrázde (7467b).

Počas vegetačnej sezóny 2003 sme v travinnobylinných spoločenstvách na Borskej nížine zistili výskyt 46 druhov cievnatých rastlín uvedených v červenom zozname papraďorastov a semenných rastlín Slovenska (Feráková et al. 2001), z toho 10 druhov je ohrozených (EN), 28 zraniteľných (VU), 7 menej ohrozených (LR) a 1 druh patrí do skupiny s nedostatočnými údajmi (DD). Medzi zákonom chránené druhy patrí 22 taxónov (§).

Podakovanie

Za cenné rady a pripomienky by sme chceli poďakovať predovšetkým RNDr. Márii Zaliberovej, CSc.. Príspevok vznikol za finančnej podpory grantovej agentúry VEGA, projekt č. 2/2030/23.

Literatúra

- Bosáčková E., 1969: Vegetačné pomery štátnej prírodnej rezervácie Abrod na Záhorí. – Ochr. Prír. (Praha), Append. 24, 4: 18 – 22.
- Bosáčková E., 1970: Kvetena a rastlinné spoločenstvá štátnej prírodnej rezervácie Abrod na Záhorí. – Pr. Štúd. Čs. Ochr. Prír., Bratislava, 2: 1 – 83.
- Bosáčková E., 1975: Rastlinné spoločenstvá slatinných lúk na Záhorskej nížine. – Zbor. Čs. Ochr. Prír., Bratislava, 15: 173 – 273.
- Feráková V., Maglocký Š & Marhold K., 2001: Červený zoznam papraďorastov a semenných rastlín

- Slovenska (december 2001). – Ochr. Prír. (Banská Bystrica), 20, Suppl.: 44 – 77.
- Jarolímek I., 1994: Contribution to knowledge of forest communities along Morava river. – Ekológia (Bratislava), Suppl., 13/1: 115 – 124.
- Klika J., 1958: K fytoocenologii rašelinných a slatinných spoločenstiev na Záhorské nížine. – Biol. Práce, Bratislava, 4/4: 1 – 36.
- Krippel E., 1959: Kvetena a rastlinné spoločenstvá Bezedného pri Plaveckom Štvrtku. – Biol. Práce Slov. Akad. Vied, 5/12: 35 – 68.
- Krippel E., 1967: Slatinná jelšina (*Alnetum glutinosae*) na Záhorskej nížine. – Geogr. Čas., 19: 93 – 169.
- Krippel E., 1988: Slatinné rašelinisko Zelenka na Záhorskej nížine. – Geogr. Čas., 40: 174 – 186.
- Marhold K. [ed.], 1998: Papradnorasty a semenné rastliny. – In: Marhold K. & Hindák F. [eds], Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Veda, Bratislava, p. 336 – 687.
- Ořaheřová H., 1996: The marshland vegetation (*Phragmiti-Magnocaricetea*) along the lower reaches of the Moravia river. – Biologia (Bratislava), 51/4: 391 – 403.
- Ořaheřová H. & Banášová V., 1996: Survey of habitats of aquatic and wetland vegetation along the Moravia river floodplain (Slovakia). – Proceeding of the International Workshop and 8th Macrophyte group Meeting IAD SIL, Bohinj, Slovenia, p. 51 – 54.
- Ořaheřová H. & Banášová V., 1997: Population structure and reproduction of *Stratiotes aloides* in the Morava river floodplain (Slovakia). – Biologia (Bratislava), 52/4: 523 – 529.
- Ořaheřová H., Banášová V. & Jarolímek I., 1999: K rozšíreniu rastlín na vodných a močiarnych nelesných biotopoch v alúviu Moravy (úsek Devín – Brodské). – Bull. Slov. Bot. Spoločn., Bratislava, 21: 183 – 193.
- Ořaheřová H., Banášová V., Jarolímek I., Husák Š, Zaliberová M. & Zlinská J., 1992: K výskytu ohrozených druhov flóry Slovenska v inundačnom území dolného toku Moravy. – Bull. Slov. Bot. Spoločn., Bratislava, 14: 34 – 35.
- Ořaheřová H., Banášová V., Jarolímek I. & Zaliberová M., 1997: Zoznam ohrozených druhov rastlín v nive Moravy. – Bull. Slov. Bot. Spoločn., Bratislava, 19: 107 – 113.
- Stanová V. & Grulich V., 1993: Floristicko – fyto geografická charakteristika alúvia Rudavy. – Biologia (Bratislava), 48: 407 – 410.
- Stanová V. & Vicaníková A. [eds], 2003: Biodiverzita Abrodu – stav, zmeny a obnova. – Daphne – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, 270 p.
- Šeffler J. & Stanová V. [eds], 1999: Aluviálne lúky rieky Moravy – význam, obnova a manažment. – Daphne – centrum pre aplikovanú ekológiu, Bratislava, 188 p.
- Valachovič M. [ed.], 2001: Rastlinné spoločenstvá Slovenska 3: Vegetácia mokradí. – Veda, Bratislava, 436 p.